

УДК 364-787.26-43

DOI 10.31499/2618-0715.1(10).2023.282276

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ**

Осетрова Оксана, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, професор кафедри соціології, соціальної роботи, публічного управління та адміністрування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID [0000-0002-7598-1144](http://orcid.org/0000-0002-7598-1144)

E-mail: oosetrova44@gmail.com

Сучасні умови існування й життєдіяльності людини у світі загалом та в Україні, зокрема, зіткані із кризових явищ, з якими не завжди особа/сім'я здатна самотужки впоратися, потребує соціальної підтримки з боку фахівців із соціальної роботи. Для досягнення ефективного результату професійної діяльності сучасний фахівець із соціальної роботи має володіти фаховими компетентностями й бути обізнаним щодо сучасних методів роботи, у тому числі із вразливими категоріями населення, що сприятиме підвищенню якості надання соціальних послуг у громаді. З огляду на зазначене мета дослідження передбачає: 1) з'ясування ключових переваг компетентнісного підходу до впровадження сучасного освітнього процесу підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи; 2) аналіз результатів впровадження у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара тренінгових програм з підвищення кваліфікації фахівців в аспекті подальшого розгортання ними соціальної роботи у громаді. Компаративний аналіз сильних і слабких сторін традиційного та компетентнісного підходів до навчання дозволив виявити переваги останнього: гнучкість, креативність, спрямованість на досягнення результатів навчання, надалі впроваджуваних у соціальній роботі в громаді, самостійність, перевірка набутих знань на практиці. Наразі слід відмітити наявність потреби у підвищенні кваліфікації фахівців із соціальної роботи з отриманням сертифіката, що підтверджують часті звернення-запити потенційних слухачів, які мають необхідність в отриманні такої освітньої послуги. У перспективі дане дослідження є: теоретична засада для розробки нових тренінгових програм для підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи, а також практично набутий досвід, важливий для подальшого впровадження тренінгів для підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи.

Ключові слова: соціальна робота в громаді, громада, фахівець із соціальної роботи, кваліфікація, підвищення кваліфікації, компетентнісний підхід.

**PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK SPECIALISTS
AS A GUARANTEE OF EFFECTIVE COMMUNITY SOCIAL WORK**

Oksana Osetrova, Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the Department of Philosophy, Professor of the Department of Sociology, Social Work, Public Management and Administration, Oles Honchar Dnipro National University

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7598-1144>

E-mail: oosetrova44@gmail.com

Modern conditions of human existence and life in the world in general and in Ukraine, in particular, are woven from crisis phenomena, which a person/family is not always able to cope with on their own, requiring social support from social work specialists. In order to achieve an effective result of professional activity, a modern specialist in social work must

possess professional competences and be knowledgeable about modern work methods, including with vulnerable categories of the population, which will contribute to improving the quality of social services in the community. Professional development of social work specialists should be aimed at their effective response to the social challenges of today. So the goal of the study is: 1) to find out the key advantages of the competence approach to the implementation of the modern educational process of improving the qualifications of social work specialists: 2) to analyze the results of the training programs for improving the qualifications of specialists implemented at the Dnipro National University named after Oles Honchar in the aspect of further their deployment of social work in the community. Achieving the specified goal will contribute to the search for effective methods and technologies of modern social work with individuals/families in difficult life circumstances; foster families and family-type children's homes. A comparative analysis of the strengths and weaknesses of the traditional and competency-based approaches to learning revealed the advantages of the latter: flexibility, creativity, focus on achieving learning outcomes that will be further implemented in social work in the community, independence, and testing the acquired knowledge in practice. Currently, it should be noted that there is a need to improve the qualifications of social work specialists by obtaining a certificate, which confirms the frequent appeals-requests of potential listeners who need to receive such an educational service. Due to a lack of finances, they are unable to undergo advanced training at the expense of individuals, and state funding for this need is currently suspended. In the future, this research is: a theoretical basis for the development of new training programs for improving the qualifications of social work specialists, as well as practically acquired experience, which is important for the further implementation of trainings for improving the qualifications of social work specialists.

Keywords: *community social work, community, social work specialist, qualification, development of skills, competence-based approach.*

Постановка проблеми. Починаючи з 2014 року, в Україні за наявних умов певної економічної, політичної та соціальної нестабільності відбулося загострення кризових явищ, які позначилися на всіх без винятку сферах життєдіяльності українців/українських сімей. Зазначені кризові явища, на жаль, наразі продовжують заглиблюватися на тлі екзистенціальної проблематики занурення населення України у складні життєві обставини, посилені танатологічним страхом, притаманним людській природі.

Окреслену ситуацію сучасних реалій буття українського народу здетермінували такі соціальні явищами, як:

1) трагічні події на Сході України 2014 року

2) пандемія COVID-19 і карантин, спричинений нею з його ізоляцією/самоізоляцією;

3) повномасштабна війна, відкрито розпочата РФ проти незалежної України.

Означені події зумовили цілу низку соціальних викликів, усередині яких опинилися й перебувають як населення України, так і фахівці із соціальної роботи.

У даному контексті важливо відмітити, що розвиток сучасної соціальної роботи, покликаної впроваджувати у реальність стратегії соціальної політики держави, в Україні наразі потребує активізації усіх ресурсів об'єднаних територіальних громад. У першу чергу, йдеться про людські та інтелектуальні ресурси, а також про такі не менш важливі, як інституційні, нормативно-правові, етично-моральні, адміністративно-управлінські, інформаційні, матеріальні, фінансові тощо.

Загалом зазначений соціальний напрям, на моє глибоке переконання, має розгортатися у векторі ресурсного забезпечення соціальної роботи в громадах, спрямованої на підвищення якості життя як населення загалом, так і безпосередньо його вразливих категорій, до яких, зокрема, належать – сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах та соціальні сироти, а також прийомні сім'ї та дитячі будинки

сімейного типу, оскільки їх життя постійно супроводжується найрізноманітнішими проблемами соціального характеру, загостреними об'єктивною та соціальною дійсністю.

Варто зауважити, що задля досягнення ефективного результату професійної діяльності сучасний фахівець із соціальної роботи має володіти фаховими компетентностями й бути обізнаним щодо сучасних методів роботи, у тому числі із вразливими категоріями населення, що сприятиме підвищенню якості надання соціальних послуг у громаді.

З огляду на зазначене та з урахуванням того факту, що, на жаль, у Дніпропетровській області (як і в інших областях України) фахівці із соціальної роботи далеко не завжди мають змогу (у тому числі, фінансову) системно проходити підвищення кваліфікації, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара у соціальному партнерстві з Дніпропетровським обласним центром соціальних служб спрямували сумісні зусилля на вирішення даної ситуації.

З 2020 року розпочалося активне впровадження таких тренінгових програм з підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи Дніпропетровської області у дистанційному режимі, як:

1) «Навчання тренерів по підготовці фахівців до роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах»;

2) «Навчання тренерів по підготовці кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу»;

Зазначені програми було спрямовано на:

1) підвищення знань і професійних компетентностей фахівців із соціальної роботи щодо впровадження та підвищення ефективності власної діяльності;

2) розвиток соціальної роботи як науки з урахуванням досягнень практичної діяльності фахівців із соціальної роботи у напрямі підвищення якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення;

3) формування та підвищення іміджу фахівця із соціальної роботи як провідника стратегій соціальної політики на практиці в об'єднаних територіальних громадах.

Зрештою зазначений напрям діяльності розгорнувся у межах реалізації гранту «Зміцнення ресурсів для сталого розвитку приймаючих громад на сході України» (договір про місцеву фінансову допомогу № 83380951 / OEZ 677, № проекту 19.1813.5-001.00), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Німеччина, 03.02. – 09.03.2022 року (освітній проєкт).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану статтю одночасно сфокусовано на трьох важливих проблемах, ключових для розвитку соціальної роботи в Україні як науки та виду професійної діяльності, а також для розбудови методу соціальної роботи в громаді:

1) професіоналізм фахівців із соціальної роботи;

2) ефективність впровадження соціальної роботи в громаді;

3) підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи, яке має бути логічним, структурованим, системним, що й передбачає ефективне реагування фахівців на гострі соціальні виклики сучасності, яка потребує нагального розв'язання (мінімізації/подолання) складних життєвих обставин, у які, зокрема, занурила особу/сім'ю ситуація війни.

З огляду на зазначене важливо відмітити, що дослідженню теоретико-методичних засад професійної діяльності фахівців із соціальної роботи з різними категоріями населення присвячено праці таких вітчизняних науковців, як В. Андрущенко, О. Безпалько, І. Зверева, І. Козубовська, Г. Лактіонова, І. Мигович, А. Капська, С. Харченко та ін.

На проблемних питаннях, пов'язаних із сутністю процесу підготовки, а також професійного становлення фахівців із соціальної роботи, сфокусовано науково-

дослідницькі праці українських учених Р. Вайноли, І. Григи, І. Зверевої, О. Карпенко, І. Ковчиної, І. Козубовської, В. Поліщук та ін.

До дослідження проблем формування професійної компетентності фахівців із соціальної роботи звертаються Е. Садовська та А. Ярошенко [5], Т. Семигіна й О. Пожидаєва [6] та ін. Крім того, питання професійної ідентичності фахівця із соціальної роботи перебувають у полі зору Г. Котломанітова [3] та К. Олійник (до слова, у працях безпосередньо зацентровано увагу на ролі тренінгів) [4].

Проблемі підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в умовах неперервної освіти присвячено дослідження таких науковців, як В. Сичова, Л. Хижняк, С. Вакулєнко [7]; безпосередньо як чинник ефективної діяльності в громаді розглядають професійну компетентність соціального працівника Я. Бугерк та В. Юцик (Гуменюк) [1].

Однак, незважаючи на означену активну науково-дослідницьку увагу вчених до проблем становлення й розвитку фахівців із соціальної роботи як стратегів впровадження соціальної політики у практичній діяльності, залишаються відкритими (недостатньо вивченими і впроваджуваними) *питання* щодо процесу впровадження та сутності підвищення кваліфікації фахівців, заактуалізовані наразі сучасними деструктивними подіями, які позначаються на якості життя й життєдіяльності:

- 1) українців/українських сімей, які потребують соціальної підтримки;
- 2) самих фахівців із соціальної роботи, які у важких умовах підлягають виснаженню й професійному вигоранню.

З огляду на зазначене й було окреслено **мету даного дослідження**, яка одночасно передбачає:

- 1) з'ясування ключових переваг компетентнісного підходу до впровадження сучасного освітнього процесу підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи;
- 2) аналіз результатів впроваджуваних у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара тренінгових програм з підвищення кваліфікації фахівців у модусі майбутнього, інакше кажучи, в аспекті подальшого розгортання ними соціальної роботи у громаді.

Досягнення зазначеної мети сприятиме пошуку ефективних методів і технологій сучасної соціальної роботи з особами/сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах; прийомними сім'ями та дитячими будинками сімейного типу.

Означена комплексна мета даного дослідження, на моє глибоке переконання, відкриває широкі перспективи (й можливості) виходу суто теоретичного дослідження у площину практичної соціальної роботи у громаді, що загалом сприятиме гармонізації взаємин у суспільстві, а також налагодженню конструктивного діалогу між фахівцем із соціальної роботи та отримувачем соціальних послуг, навіть якщо йдеться про так звану «пасивну» сім'ю, яка потребує особливих особистісних якостей і професійних зусиль з боку фахівця, спрямованих на її змотивування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаю за доцільне одразу розставити певні акценти, провівши компаративний аналіз сильних і слабких сторін таких підходів до впровадження освітнього процесу, як традиційний та компетентнісний. Така постановка питання зумовлена тим, що проходження підвищення кваліфікації потребують фахівці із соціальної роботи, які належать до різних вікових категорій, що й зумовлює їхні певні очікування від навчання.

Таблиця 1

**Компаративний аналіз
традиційного та компетентнісного підходів у освітньому процесі**

Сильні та слабкі сторони	Традиційний підхід	Компетентнісний підхід
<p>Сильні сторони</p>	<p>Мета навчання – формування гармонійно розвиненої особистості.</p> <p>Практично вся інформація, яка потребує засвоєння, викладається на планових заняттях виключно під керівництвом викладача/тренера.</p>	<p>Мета навчання – формування компетентної особистості, здатної послуговуватися своїм внутрішнім потенціалом для розв’язання життєвих і практичних завдань.</p> <p>Особистісно орієнтовані технології (дитиноцентризм, студентоцентризм), за яких враховується індивідуальність здобувача.</p> <p>Технологія диференційованого навчання.</p> <p>Завдання навчання – формування та розвиток компетентностей (предметних, міжпредметних і ключових).</p> <p>Зміст навчання – поєднання знань та навичок; проектування життєвих ситуацій під час навчання; формування та розвиток навичок творчо послуговуватися набутими знаннями.</p>
		<p>Зміст навчання формується «від результату». Головний акцент на результати навчання. Оцінка результатів відповідає критеріям кожної набутої компетентності.</p> <p>Посилений прикладний складник освіти, інакше кажучи, йдеться про систематизацію та застосування знань на практиці. Вихідна теза: «до особистого успіху веде досвід самостійного вирішення проблем». Безпосередня спрямованість фахової підготовки на практичну діяльність слухачів.</p>

		Гнучкий навчальний план, що передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами навчальних дисциплін/окремих тем (для учасників тренінгу) в обсязі, передбаченому законодавством.
Слабкі сторони	Педагогоцентризм/ авторитарність викладача + безособовість/безликість/ пасивність здобувача. Авторитарний стиль навчального спілкування за пасивності здобувача.	У разі пасивності/відсутності креативного мислення здобувача (за об'єктивних та/або суб'єктивних причин) – нестача теоретичної підготовки для вирішення практичних завдань, що компенсується індивідуальними консультаціями.
	Завдання навчання – набуття й примноження знань, формування умінь і навичок. Предметна зорієнтованість. Головний акцент на процес навчання. Посилений теоретичний складний освіти, тобто йдеться про відтворення знань. Вихідна теза: «знання ведуть до особистого успіху». Зміст навчання – поступове набуття слухачами знань (з різних предметних галузей), формування умінь і навичок, а також відтворення отриманих знань. Зміст навчання формується «від мети». Оцінка результатів відповідає рівням навчання. Освітній процес жорстко регламентовано. Єдиний навчальний план. Обмежений час на самостійну роботу.	Час, запланований на самостійну роботу, може перевищувати кількість годин, відведених на планові заняття під керівництвом викладача/тренера.

Як показав проведений компаративний аналіз, традиційний підхід в освітньому процесі, зорієнтованому на сучасні потреби й актуальні проблеми, поступається компетентнісному підходу, що ґрунтується на таких засадах, як:

- 1) гнучкість (безпосередньо йдеться про гнучкість освітнього процесу, активними учасниками якого є самі слухачі);
- 2) креативність;
- 3) спрямованість на досягнення результатів навчання, якими слід послуговуватися у практичній діяльності;
- 4) самостійність (за підтримки у разі необхідності);
- 5) не просте відтворення, а перевірка набутих знань на практиці, зокрема через ігри, аналіз ситуацій, керовані фантазії тощо.

Відмічені переваги компетентнісного підходу безпосередньо стосуються й освітнього процесу підвищення кваліфікації, зокрема фахівців із соціальної роботи. У даному контексті, на мою думку, одним із ключових є поняття кваліфікації, яке вітчизняні сучасні дослідники М. Головатий та М. Панасюк у Термінологічно-понятійному словнику «Соціальна політика і соціальна робота» визначають у такий спосіб: «**Кваліфікація** – наявність підготовки, професійних знань, навичок і досвіду, які дають особі змогу належним чином здійснювати певну професійну діяльність» [2, с. 202].

З огляду на переваги компетентнісного підходу під час впровадження у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара зазначених вище тренінгових програм підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи тренери/науково-педагогічні працівники, які забезпечують освітній процес за спеціальністю 231 Соціальна робота, застосували на практиці:

- 1) такі **форми проведення навчальних занять**, як:
 - міні-лекції;
 - круглі столи;
 - тематичні дискусії.
 - безпосередньо практична робота (індивідуальна та групова) та ін.;
- 2) такі **методи навчання**, як:
 - неімітаційні (дискусії);
 - імітаційні неігрові (аналіз конкретних ситуацій, вирішення виробничих завдань, розбір документації, дії з інструкцією тощо);
 - імітаційні ділові, рольові ігри;
 - інтерактивні (наприклад, мозкова атака, зокрема (як різновиди), метод синектики, ажурна пилка тощо);
 - проблемно-орієнтовані та ін.

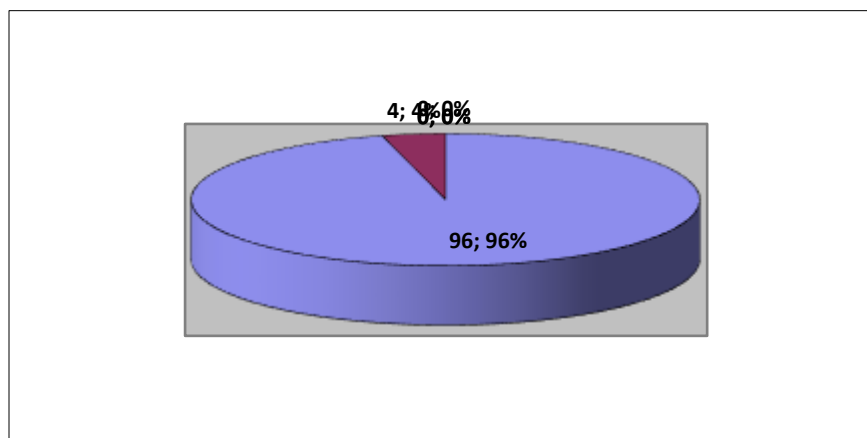
Крім того, тренерами активно впроваджувалися: інтелектуальні тренажери, вправи з критичного мислення, кейс-навчання, метод «коло ідей», метод «займи позицію», проблемні евристичні діалоги (як не згадати у даному контексті про метод Сократа – майєвтика), карта понять, концептуальна таблиця, метод вільних асоціацій (до слова, роль психоаналітичних знань у професійній діяльності фахівця із соціальної роботи є надзвичайно важливою й значущою), робота у парах і малих групах тощо.

Слід зазначити, що усього підвищення кваліфікації у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара пройшли **93 слухачі**. При цьому, на моє глибоке переконання, показовим є те, що *початок занять* 6-го набору за темою «Навчання тренерів по підготовці фахівців до роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» (поза межами зазначеного вище освітнього проекту) безпосередньо відбувся у перший день повномасштабного вторгнення РФ на територію України, 24.02.2022 року – 03.03.2022 року, згідно з наказом від 07.02.2022 року № 225 с за безпосереднім узгодженням із самими слухачами, які відмовилися навіть від переносу занять на інший час.

Після завершення тренінгової програми у кожній із 6-ти груп було проведено опитування через анонімне анкетування з метою отримання зворотного зв'язку від учасників тренінгу. Наведімо лише декілька узагальнених результатів опитування.

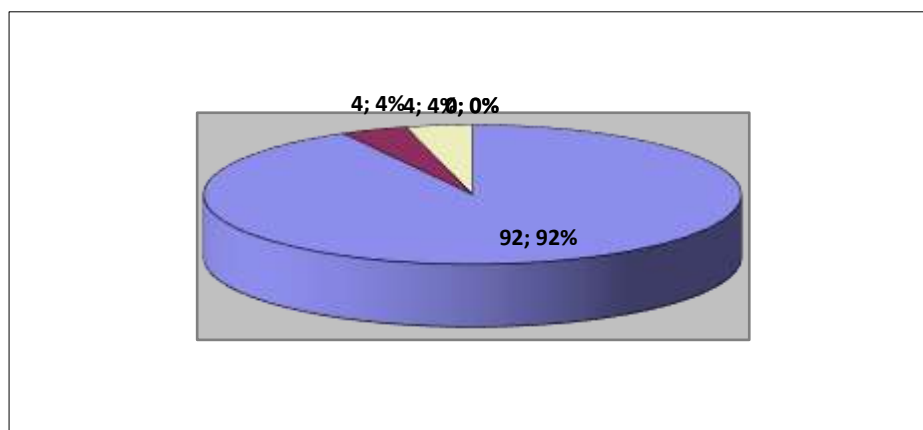
1. Мета і зміст тренінгу відповідали професійним потребам учасників тренінгу:

- 1☐ – повністю відповідали (96 % (точніше, 95,69 %), 89 осіб);
- 2☐ – значною мірою відповідали (4 % (точніше, 4,3 %), 4 особи);
- 3☐ – частково відповідали – немає;
- 4☐ – дуже мало відповідали – немає;
- 5☐ – повністю не відповідали – немає.

2. Я відчуваю, що набув(ла) нові або поглибив(ла) існуючі знання та практичні навички:

- 1☐ – з усіх тем (92 % (точніше, 91,39 %), 85 осіб);
- 2☐ – з більшості тем (4 % (точніше, 4,3 %), 4 особи);
- 3☐ – тільки з деяких тем (4 % (точніше, 4,3 %), 4 особи);
- 4☐ – не набув(ла) нових знань – немає;
- 5☐ – не набув(ла) жодних знань – немає.

Повторне опитування через анкетування було проведено за рік, у березні 2023 року. За його результатами усі 100 % з опитаних фахівців зазначили, що безпосередньо послуговуються набутими під час тренінгу компетентностями у процесі впровадження соціальної роботи в громаді (йдеться про 88 осіб із 93 слухачів; 5 осіб не брали участь через свою відсутність у країні та звільнення з роботи за власним бажанням).

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. У ході роботи завдяки компаративному аналізу було розглянуто сильні та слабкі сторони традиційного й компетентнісного підходів до навчання, що дозволило побачити переваги останнього: гнучкість, креативність, спрямованість на досягнення результатів навчання, надалі впроваджуваних у соціальній роботі в громаді, самостійність, перевірка набутих знань на практиці.

Крім того, слід зацентувати на наявності потреби у підвищенні кваліфікації фахівців із соціальної роботи з отриманням сертифіката, що підтверджують часті звернення-запити потенційних слухачів, які мають необхідність в отриманні такої освітньої послуги. Однак через брак фінансів вони не спроможні проходити підвищення кваліфікації за кошти фізичних осіб, а державне фінансування цієї потреби наразі призупинено.

У перспективі дане дослідження може слугувати, як:

- 1) теоретична засада для розробки тренінгових програм для підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи на теми, детерміновані сучасними викликами (йдеться, наприклад, про технології соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами тощо);
- 2) практично набутий досвід, важливий для подальшого впровадження тренінгових програм для підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи, що, зокрема, працюють із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, прийомними сім'ями та дитячими будинками сімейного типу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугерко Я. М., Юцик (Гуменюк) В. Г. (2023). Професійна компетентність соціального працівника як чинник ефективної діяльності в громаді. *Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 березня 2023 року) / за заг. ред. проф. О. О. Осетрової. Дніпро, ДНУ імені Олеся Гончара. С. 8–11. URL: https://www.dnu.dp.ua/view/materialu_konferenchii.
2. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. (2005). Соціальна політика і соціальна робота: Термінологічно-понятійний словник. Київ.
3. Котломанітова Г. (2018). Соціальна компетентність як умова професійної ідентичності фахівця у галузі соціальної роботи. *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 1. С. 104–108.
4. Олійник К. С. (2016). Формування професійної ідентичності соціальних працівників за допомогою тренінгів. *Вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Вип. 2 (39). С. 157–159.
5. Садовська Е., Ярошенко А. (2018). Формування професійної компетентності соціального працівника в умовах вищого навчального закладу: монографія. Київ. 113 с.
6. Семігіна Т. В., Пожидаєва О. В. (2020). Формування компетентностей соціальних працівників: міжнародна та локальна практика. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук: колективна наукова монографія*. Видання 1. Вінниця.
7. Січова В., Хижняк Л., Вакулєнко С. (2021). Підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в контексті неперервної освіти. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип. 1 (6). С. 228–240.

REFERENCES

1. Buherko Ya. M., Yutsik (Humenyuk) V. H. (2023). Profesiyna kompetentnist' sotsial'noho pratsivnyka yak chynnyk efektyvnoyi diyal'nosti v hromadi. *Sotsial'na robota v hromadi: suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku: materialy vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* [Professional competence of a social worker as a factor of effective activity in the community. *Social work in the community: modern challenges and development prospects: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*] (m. Dnipro, 24 ereznya 2023 roku) / za zah. red. prof. O. O. Osetrovoi. Dnipro, DNU imeni Olesya Honchara. P. – 11. URL: https://www.dnu.dp.ua/view/materialu_konferenchii (in Ukrainian).
2. Holovatyi M. F., Panasyuk M. B. (2005). *Sotsialna polityka i sotsialna robota: Terminolohichno-ponyatiynyi slovnyk* [Social policy and social work: Terminological and conceptual dictionary]. Kyiv (in Ukrainian).
3. Kotlomanitova H. (2018). Sotsialna kompetentnist' iak umova profesiinoi identychnosti fakhivtsya u galuzi sotsialnoi roboty. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti* [Social competence as a condition of the professional identity of a specialist in the field of social work. *Origins of pedagogical skills*]. Issue 21. P. 104 – 108 (in Ukrainian).
4. Oliinyk K. S. (2016). Formuvannia profesiinoi identychnosti sotsialnykh pratsivnykiv za dopomohoiu treninhiv. *Visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»* [Formation of the professional identity of social workers with the help of trainings. Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy. Social work"]. Issue 2 (39). P. 157 – 159 (in Ukrainian).
5. Sadovs'ka E., Yaroshenko A. (2018). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka v umovakh vyshchoho navchal'noho zakladu : monohrafiia [Formation of professional competence of a social worker in the conditions of a higher educational institution: monograph]. Kyiv. 113 p (in Ukrainian).
6. Semyhina T. V., Pozhydaieva O. V. (2020)/ Formuvannya kompetentnostey sotsialnykh pratsivnykiv: mizhnarodna ta lokal'na praktyka. *Reprezentatsiia osvितnikh dosiahnen', mas-media ta rol' filolohii u suchasni systemi nauk: kolektyvna naukova monohrafiia* [Formation of competences of social workers: international and local practice. Representation of educational achievements, mass media and the role of philology and the modern system of sciences: a collective monograph]. *Vydannia 1*. Vinnytsia (in Ukrainian).
7. Sichova V., Khizhnyak L., Vakulenko S. (2021). Pidvyshchennya kvalifikatsiyi fakhivtsiv u sferi sotsial'noyi roboty v konteksti neperervnoyi osvity. *Sotsial'na robota ta sotsial'na osvita* [Improving the qualifications of specialists in the field of social work in the context of continuing education. *Social work and social education*]. Issue 1 (6). P. 228 – 240. Uman' (in Ukrainian).